

سازمان بجهت‌سازی کشور

معاونت امور توانبخشی

دفتر توانمندسازی معلولین

گروه توانبخشی مبتنی بر جامعه (CBR)

دستورالعمل اجرای

برنامه توانبخشی مبتنی بر جامعه (CBR)

از طریق موسسات یا انجمن‌های غیردولتی با همکاری تسهیلگران میانی و محلی

دستورالعمل واگذاری خدمات توانبخشی مبتنی بر جامعه در راستای اصل ۴۴ قانون اساسی کشور و به منظور فراهم آوردن زمینه های توسعه مشارکت بخش غیردولتی و کاهش تصدی گری دولت در حوزه افراد دارای معلولیت با استفاده از ظرفیت تسهیلگران تدوین گردیده است. دستورالعمل مذکور در هشت فصل به شرح ذیل تنظیم و تشریح شده است.

فصل اول: تعاریف

فصل دوم: مستندات قانونی و روش واگذاری

فصل سوم: ساختار اجرایی

فصل چهارم: شرایط متقاضیان واجد شرایط

فصل پنجم: وظایف مجریان برنامه

فصل ششم: نظارت

فصل هفتم: ساختارهای مدنی و نهادهای درگیر در برنامه

فصل هشتم: دستورالعمل مالی

فصل اول: تعاریف

ماده ۱- اصطلاحات مورد استفاده در این دستورالعمل در معانی مشروط زیر به کار می روند:

۱. **توانبخشی مبتنی بر جامعه:** برنامه توانبخشی مبتنی بر جامعه یکی از فعالیت های دفتر توانمندسازی معلولان است. این برنامه به افراد دارای معلولیت به ویژه در مناطقی که دسترسی به خدمات توانبخشی کمتر است، ارایه خدمت می کند. خدمات ارائه شده در این برنامه بر اساس ماتریس CBR شامل خدمات سلامت، آموزش، معاش، اجتماعی و توانمندسازی است. این خدمات توسط موسسات و انجمن های غیردولتی و از طریق تسهیلگران میانی و محلی به خانواده ها و افراد دارای معلولیت ارایه می شود.
۲. **تسهیلگر میانی:** فردی است که تحت نظرات و مدیریت انجمن یا موسسه غیردولتی در برنامه CBR همکاری نموده و در ناحیه محل اجرای برنامه با نظارت بر تسهیلگران محلی انجام وظیفه می نماید.
۳. **تسهیلگر محلی:** فردی است ساکن روستا که به منظور توانمندسازی افراد دارای معلولیت تحت نظرات و مدیریت تسهیلگران میانی انجمن یا موسسه غیردولتی در برنامه توانبخشی مبتنی بر جامعه مشارکت می نماید.
۴. **شورای توانبخشی مبتنی بر جامعه محلی:** نهادی مردمی و اجتماع محور است که در سطح جوامع روستایی به منظور استفاده از ظرفیت جامعه محلی و مشارکت افراد معلول و خانواده های آنان با هدف مشارکت دادن جامعه در مسئولیت پذیری نسبت به اعضای معلول و رفع مشکلات آنان تشکیل می گردد.
۵. **انجمن غیردولتی همکاری CBR:** به سازمانی اشاره می کند که مستقیماً بخشی از ساختار بهزیستی محسوب نمی شود، اما نقش بسیار مهمی به عنوان واسطه بین افراد معلول و خانواده های آنان، تسهیلگران برنامه CBR و حتی خود جامعه با بهزیستی به منظور مدیریت و اجرای برنامه ایفا می کند.

فصل دوم: مستندات قانونی و روش واگذاری

ماده ۲- مستندات قانونی مرتبط با واگذاری به شرح زیر می باشد:

۱. قانون جامع حمایت از حقوق معلولین : ماده یک دولت موظف است زمینه های لازم را برای تأمین حقوق معلولین فراهم و حمایت های لازم را از آنها به عمل آورد.
۲. قانون جامع حمایت از حقوق معلولین : ماده سه در خصوص هکاری بخش غیردولتی و پرداخت بارانه به آنها و همچنین تأمین خدمات توانبخشی، حمایتی، آموزشی و حرفه آموزی افراد دارای معلولیت نیازمند
۳. اصل ۴۴ قانون اساسی کشور جمهوری اسلامی ایران در خصوص واگذاری خدمات دولتی به بخش خصوصی

۴. ماده ۸۸ قوانین و مقررات عمومی لایحه شماره ۳۵۹۱۸ دولت در خصوص تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب مجلس شورای اسلامی مورخ ۱۳۸۰/۸/۷

ماده ۳ - واعذاری به روش زیر انجام می شود.

خرید خدمات از بخش غیردولتی: استفاده از ظرفیت های بخش غیردولتی با پرداخت هزینه سرانه تأمین خدماتی که بهزیستی طبق مقررات موجود عهده دار آنها است.

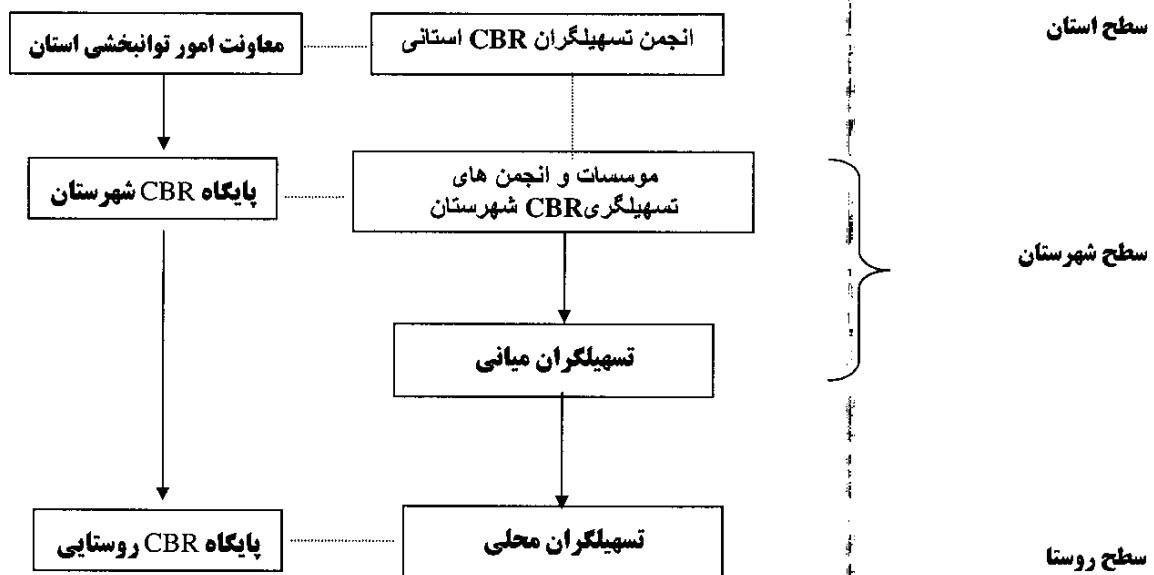
فصل سوم: ساختار اجرایی

ماده ۴ - طرح کلی برنامه در سه سطح اصلی به شرح زیر می باشد.

سیستم ارائه خدمات و مدیریت در CBR از طریق تسهیلگران انجمن های غیردولتی

وظایف	تعداد	افراد مسئول	سطح
مدیریت برنامه در روستا اجراهی خدمات CBR	یک عدد	شورای توابعه شی روستا فرد دارای ناتوانی، خانواده، جامعه محلی	جامعه محلی
پیگیری و اجرای خدمات CBR	یک نفر	تسهیلگر محلی (CRF) توابعه شی	(جمعیت ۱۷۵۰ نفری) فرد دارای ناتوانی ۳۵
پیگیری و اجرای خدمات CBR		گروه های خودبیار معلولان	
ناظارت و آموزش تسهیلگران محلی	یک نفر	تسهیلگر میانی	بخش (جمعیت ۱۷۵۰۰ نفری) فرد دارای ناتوانی ۳۵۰
ناظارت بر NGO، تسهیلگران میانی و محلی مدیریت و ناظارت بر تسهیلگران و فعالیتهای برنامه CBR	یک عدد یک نفر	کارشناس CBR بهزیستی شهرستان انجمن یا موسسات غیردولتی	شهرستان (جمعیت ۱۷۵۰۰۰ نفری) فرد دارای ناتوانی ۳۵۰۰
ناظارت بر انجمن تسهیلگران استان و اقدامات شهرستان ها ناظارت و مدیریت برنامه در شهرستان ها	یک عدد یک نفر	کارشناس CBR بهزیستی استان انجمن تسهیلگران CBR استان	مرکز استان

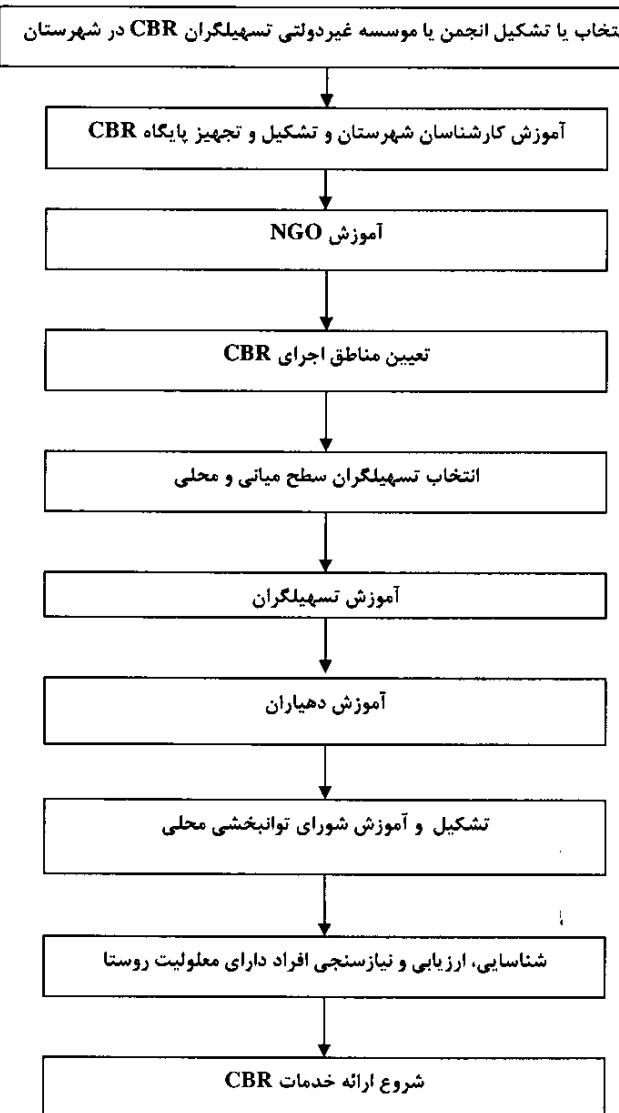
۴.۱- نمودار جایگاه انجمن های غیردولتی در استان

شرح طرح کلی برنامه

- بر اساس آمارهای موجود دفتر توانمندسازی معلومان-گروه توانبخشی مبتنی بر جامعه- سازمان بهزیستی کشور، میانگین شیوع معلولیت در مناطق روستایی کشور در حدود ۲٪ می باشد. مثلا در هر روستا با ۱۷۵۰ نفر جمعیت تعداد ۳۵ نفر فرد دارای ناتوانی نیازمند خدمات وجود خواهد داشت که باید تحت پوشش یک تسهیلگر محلی قرار گیرند. تسهیلگر محلی بایستی علاوه بر روستای اصلی، افراد دارای معلولیت روستاهای قمر را نیز شناسایی نماید.
- اگر در روستای محل سکونت تسهیلگر محلی یا روستای هم جوار، تعداد فرد دارای ناتوانی بیشتری حضور داشته باشد، به شرط این که تسهیلگر محلی بتواند خدمات با کیفیتی ارایه دهد، مجاز است مطابق با دستورالعمل مالی در روش اول ارایه خدمت تا ۱۰۰ پرونده و در روش دوم تا ۷۰ پرونده را به عهده بگیرد.
- در روش دوم هر تسهیلگر میانی با نظارت بر حداقل ۱۰ نفر تسهیلگر داوطلب محلی جمعیتی حدود ۱۷۵۰۰ نفر با تعداد ۷۰۰ نفر فرد دارای ناتوانی را تحت پوشش خواهد داشت.
- هر NGO به طور میانگین با نظارت بر ۱۰ نفر تسهیلگر میانی حداقل جمعیتی حدود ۱۷۵۰۰ نفر با پیش بینی تعداد ۳۵۰۰ نفر فرد دارای ناتوانی را تحت پوشش خواهد داشت.

ماده ۵- مراحل اجرای برنامه CBR از طریق واگذاری خدمات به انجمن ها یا موسسات غیردولتی

۱- اقدامات لازم برای اجرای برنامه:

۱. آموزش مسئولین و کارشناسان بهزیستی استان و شهرستان ها در رابطه با نحوه اجرای برنامه CBR
۲. عقد قرارداد یا تفاهم نامه با انجمن
۳. آموزش دو روزه به انجمن در خصوص وظایف محوله
۴. انتخاب مناطق و روستاهای مجری و واگذاری پرونده ها به انجمن یا موسسه غیردولتی
۵. انتخاب تسهیلگران و آموزش آنها

۶. معرفی تسهیلگران از طریق انجمن و کارشناس CBR شهرستان به دهیار و یا شورای اسلامی جهت معرفی به اهالی روستا. انجمن می تواند برای انتخاب تسهیلگر محلی با دهیار مشورت نماید.
۷. تشکیل و آموزش شورای CBR روستا و آموزش به دهیاران و بهورزان
۸. شناسایی و نیازسنجی و خدمت رسانی به معلولین توسط تسهیلگران
۹. پایش مستمر انجمن و کارشناسان بهزیستی بر حسن اجرای کار تسهیلگران
۱۰. پایش مستمر و ارزشیابی برنامه توسط کارشناسان بهزیستی استان
۱۱. ارائه گزارش نتایج برنامه توسط کارشناسان توانبخشی مبتنی بر جامعه بهزیستی کشور

فصل چهارم- شرایط متفاضیان واحد شرایط

شرایط پذیرش افراد دارای معلولیت^۱ و احراز و اگذاری مسئولیت به انجمن یا موسسه غیردولتی برای اجرای برنامه توانبخشی مبتنی بر جامعه به صورت زیر می باشد.

ماده ۶- شرایط پذیرش افراد دارای معلولیت در برنامه CBR:

- تمامی افراد دچار آسیب های حسی (بینایی و شنوایی)، صوت و گفتار، جسمی حرکتی، کم توان ذهنی، روانی مزمن و همچنین سالمندان دچار معلولیت می توانند تحت پوشش قرار گیرند.
- تعیین نوع و شدت معلولیت پس از شناسایی اولیه توسط تسهیلگران و تأیید کارشناسان CBR، بایستی توسط کمیسیون های پزشکی تشخیص نوع و تعیین شدت معلولیت بهزیستی شهرستان تأیید شود.
- افراد دارای معلولیت از طریق معرفی بهزیستی شهرستان (افراد دارای پرونده) یا به صورت خود معرف و یا شناسایی خانه به خانه از طریق تسهیلگر محلی، تحت پوشش قرار می گیرند.
- افراد دارای معلولیت که در سال های گذشته شناسایی شده و دارای پرونده CBR هستند، می بایست در اولین فرصت به کمیسیون های پزشکی معرفی شده و پس از تأیید معلولیت، ثبت در سامانه بهزیستی شوند.
- طبق بخش نامه های صادره از دفتر توانمندسازی معلولین، افراد دارای معلولیت روستایی در اولویت حضور در کمیسیون ها قرار دارند. چنانچه شرایط حضور افراد دارای معلولیت روستایی به دلایلی نظیر دسترسی محدود و نداشتن توانایی مراجعه در کمیسیون شهرستان وجود ندارد، با همانگونه کارشناسان مربوطه می توان از کمیسیون سیار کمک گرفت.

ماده ۷- شرایط احراز و اگذاری مسئولیت به انجمن یا موسسه غیردولتی برای اجرای برنامه توانبخشی مبتنی بر جامعه:

- انجمن یا موسسه غیردولتی باید دارای پروانه فعالیت از بهزیستی یا فرمانداری با هدف ارائه خدمات به افراد دارای معلولیت بوده و به ثبت رسیده باشد و در هنگام اگذاری خدمات فعال باشد.
- داشتن ظرفیت ها و قابلیت های لازم برای احراز این مسئولیت به انجمن یا موسسه غیردولتی باید مورد تأیید بهزیستی استان و شهرستان قرار گیرد.
- انجمن یا موسسه غیردولتی باید سابقه فعالیت در امور افراد دارای معلولیت یا موضوعات اجتماعی به ویژه اقدامات اجتماع محور را داشته باشد.
- انجمن یا موسسه غیردولتی باید دارای حسن سابقه باشد و از این نظر مورد تأیید بهزیستی استان و شهرستان قرار گیرد.

- انجمن یا موسسه غیردولتی باید توانایی و قابلیت های لازم برای جذب و استفاده از منابع و ظرفیت های سایر سازمان های دولتی و غیردولتی را دارا باشد.
- انجمن یا موسسه غیردولتی باید دارای مکان مناسبی جهت انجام فعالیت های مورد انتظار باشد.
- اولویت واگذاری پرونده های افراد دارای معلومات تحت پوشش برنامه CBR با انجمن های تسهیلگران هر شهرستان می باشد.

تبصره: بهزیستی استان بایستی در اولین فرصت زمینه تشکیل انجمن تسهیلگران هر شهرستان را فراهم نماید. چنانچه در سطح شهرستان انجمن یا موسسه غیردولتی فعال و مناسبی برای واگذاری خدمات توانبخشی مبتنی بر جامعه وجود نداشت آن استان می تواند با ایجاد انشعابی از انجمن یا موسسه غیردولتی فعال در سطح استان در شهرستان مربوطه این خدمات را به شعبه آن انجمن یا موسسه غیردولتی واگذار نماید.

- شایسته است سازمان بهزیستی استان زمینه های لازم جهت تشکیل انجمن یا موسسه غیردولتی که خدمات توانبخشی مبتنی بر جامعه به آنان واگذار شده است را مدتی پس از اجرای برنامه در سطح شهرستان فراهم آورد.
- بدیهی است ایجاد شبکه ای از انجمن ها که خدمات توانبخشی مبتنی بر جامعه به آنها واگذار شده است و در این زمینه فعالیت می نمایند، از اهداف عالی این برنامه و همچنین برنامه عملیاتی توانبخشی مبتنی بر جامعه است.

۷.۱- شرایط احراز و انتخاب تسهیلگران تحت مدیونیت انجمن یا موسسه غیردولتی

- تسهیلگر میانی باید حداقل دارای مدرک تحصیلی لیسانس ترجیحاً در رشته های توانبخشی، پیراپزشکی، گرایش های مختلف روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و مددکاری باشد.
- تبصره: در صورت عدم وجود کارشناسان متخصصی به عنوان تسهیلگر میانی با رشته های فوق و یا در مناطق کم برخوردار، انجمن در صورت تأیید بهزیستی استان و شهرستان می تواند از سایر افراد فعال و توانمند با مدرک فوق دیپلم به صورت مشروط نیز استفاده نمایند.
- برای انتخاب تسهیلگر میانی افراد معلوم و اعضای خانواده های آنان در صورت احراز شرایط در اولویت هستند.

- تسهیلگر محلی باید حداقل دارای مدرک دیپلم ترجیحاً رشته علوم تجربی باشد.
- تبصره: در صورت عدم وجود افراد متخصصی واجد شرایط به عنوان تسهیلگر محلی با مدرک دیپلم، انجمن در صورت تأیید بهزیستی استان و شهرستان می تواند از سایر افراد فعال و علاقه مند در منطقه با مدرک پایین تر از دیپلم نیز استفاده نمایند.

برای انتخاب تسهیلگر محلی افراد ذیل به ترتیب دارای اولویت می باشند: ۱- افراد معلوم فعال و اعضای خانواده آنان -۲- بهورز روستا -۳- افراد داوطلب ساکن در روستا.

- پس از ارائه فراخوان توسط انجمن ها یا موسسات غیردولتی شهرستان ها، داوطلبین واجد شرایط می توانند با مراجعه به انجمن ها یا موسسات غیردولتی شهرستان ها درخواست همکاری خود را ارائه نمایند.
- پس از بررسی مدارک و سوابق کاری متخصصیان، افراد مناسب برای گذراندن دوره آموزشی انتخاب شده و دوره آموزشی را طی می کنند. تعداد تسهیلگران در مرحله انتخاب می باشد ۳۰٪ بیش از میزان مورد نیاز باشد که تبعاً پس از آزمون و مصاحبه تعداد مورد نظر از بین این افراد انتخاب می شوند.
- تسهیلگران پس از مصاحبه و گذراندن دوره آموزشی و قبولی درآزمون کتبی و شفاهی که توسط انجمن ها یا موسسات غیردولتی یا بهزیستی شهرستان مربوطه انجام می گیرد، بکارگیری خواهد شد.
- تسهیلگران محلی باید مورد تأیید شورای روستا باشند و گواهی حسن اخلاق از شورای اسلامی دریافت نمایند.

- آقایان متفاضی ترجیحاً می باشد متأهل باشند. همچنین بانوان تسهیلگر مجرد نسبت به مردان در شرایط یکسان در اولویت هستند.
- صلاحیت افراد منتخب از سوی انجمن ها یا موسسات غیردولتی نهایتاً باید مورد تأیید بهزیستی استان و شهرستان قرار گیرد.

۷.۲- شایستگی های تسهیلگران محلی:

هر تسهیلگر محلی باید شایستگی های زیر را دارا باشد:

۱. به کار با افراد دارای معلولیت علاقمند باشد.
۲. حداقل دارای مدرک دیپلم باشد.
۳. مقیم جامعه محلی مربوطه بوده و با آداب و رسوم و زبان محلی آن منطقه آشنایی کافی داشته باشد.
۴. حسن شهرت داشته و مورز اعتماد افراد جامعه باشد.
۵. توانایی برقراری ارتباط موثر را داشته باشد.

۷.۳- نقش سازمان بهزیستی استان در خصوص واگذاری CBR به موسسات یا انجمن های غیردولتی:

- انتخاب و تأیید انجمن یا موسسه غیردولتی در شورای اداری بهزیستی استان با حضور افراد ذیل: ۱- مدیرکل استان
- ۲- معاون پشتیبانی ۳- معاون توانبخشی ۴- رئیس بهزیستی شهرستان ۵- کارشناس مسئول CBR استان ۶- کارشناس مسئول شهرستان ۷- کارشناس دفتر حقوقی استان ۸- مسئول حراست استان ۹- مسئول بازرگانی استان
- نظارت بر عقد قرارداد با انجمن یا موسسه غیردولتی در ادارات بهزیستی شهرستان توسط اعضای کمیته فوق

تبصره: عقد قرارداد مستقیم ادارات بهزیستی با تسهیلگران اکیداً ممنوع می باشد و تمامی قراردادهای واگذاری پرونده های مربوط به برنامه CBR با موسسات غیردولتی مورد تأیید انجام می گردد.

- تأمین به موقع منابع مالی جهت اجرای برنامه از طریق اعتبارات تخصیصی
- نظارت مستمر بر اجرای کار و مفاد قرارداد از سوی انجمن یا موسسه غیردولتی هر شش ماه یکبار توسط معاون توانبخشی و کارشناس CBR استان و جمع آوری عملکرد شش ماهه
- تأمین ابزارهای آموزشی، کتابچه و فرم های مربوطه
- برگزاری دوره های آموزشی و بازآموزی برای مدیران انجمن ها، تسهیلگران و کارشناسان CBR هر سه ماه یک بار

فصل پنجم: وظایف مجریان برنامه

ماده ۸- شرح وظایف کارکنان برنامه در سطوح مختلف به شرح زیر می باشد.

۸.۱- وظایف واحدهای ستادی گشوري در گسترش خدمات توانبخشی مبتنی بر جامعه

وظایف گروه توانبخشی مبتنی بر جامعه دفتر توانمندسازی معلولین سازمان بهزیستی کشور عبارت است از:

۱. تدوین و ابلاغ اهداف، سیاست ها، راهبردها و شیوه انجام برنامه CBR در ابعاد سلامت، آموزش، معاش، اجتماعی و توانمندسازی در راستای ماتریس CBR.

۲. جذب و توزیع منابع مالی مورد نیاز برنامه
۳. تهیه و بازنگری دستورالعمل های اجرایی و مالی و ابلاغ آن به استان ها.
۴. تهیه و تدوین برنامه نظارت (پایش، ارزیابی و ارزشیابی) در مراحل مختلف اجرای برنامه و انجام باردیدهای فصلی از استانهای مجری.
۵. جمع آوری و تحلیل اطلاعات و آمار ارسالی از استان ها.
۶. برنامه ریزی آموزشی جهت افزایش اطلاعات و دانش کارشناسان مجری برنامه CBR در سطح کشور
۷. تدوین، ترجمه و تأثیف جزوای و کتب مورد نیاز و انتشار آنها جهت بهره برداری کارشناسان، تسهیلگران، معلولان، اعضای خانواده و افراد جامعه.
۸. کمک به توسعه برنامه های آموزشی و حمایت از طرح های پژوهشی مرتبط با CBR
۹. کمک به تشکیل انجمن CBR کشور و نظارت بر فعالیت های آن.
۱۰. کمک به برگزاری انتخابات انجمن CBR کشور پس از پایان هر دوره
۱۱. تقویت و حمایت شبکه CBR ایران و کمیته های مریبوطه.
۱۲. ایجاد انگیزه و تشویق نیروهای فعال در انجمن های توانبخشی مبتنی بر جامعه استانی.
۱۳. نظارت بر سازماندهی انجمن ها، جوامع و سازمان های حامی معلولان و توسعه تشکل های معلولان.
۱۴. حمایت از طرح ها و ابتكارات کارشناسان و تسهیلگران استانهای مجری برنامه
۱۵. پیگیری جهت استفاده از فن آوری های جدید در ارائه خدمات
۱۶. برنامه ریزی و اقدام جهت اجرای سیاست های معاونت توانبخشی سازمان و پیشنهادات انجمن CBR کشور.
۱۷. برنامه ریزی جهت تشکیل و تقویت انجمن های معلولان همکار با CBR در سطح کشور
۱۸. توسعه ارتباطات بین بخشی با سازمان های مرتبط با برنامه توانبخشی مبتنی بر جامعه نظیر وزارت بهداشت و ... و در صورت نیاز عقد تفاهم نامه های همکاری با آنها.
۱۹. برقراری ارتباط با مجتمع بین المللی، ملی و نهادهای غیردولتی فعال داخلی و خارجی و انتشار گزارش CBR ایران در محافل بین المللی از طریق حضور فعال در همایش های بین المللی و ...
۲۰. ارائه الگوهای موفق خارجی و داخلی CBR در سطح کشور.
۲۱. آگاهسازی جامعه با پخش تیزرهای تبلیغاتی در تلویزیون و انکاس مطبوعاتی اخبار CBR
۲۲. برنامه ریزی جهت حمایت طلبی و تغییر نگرش مسئولین درون و برون سازمانی نسبت به CBR .
۲۳. پیگیری جهت تحقق کامل قانون حمایت از حقوق معلولان در سطح کشور.
۲۴. پیگیری جهت تحقق کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت.

۸.۲- واحد اجرائی توانبخشی مبتنی بر جامعه حوزه توانبخشی ستاد بهزیستی استان

- واحد اجرائی توانبخشی مبتنی بر جامعه استان از معاون امور توانبخشی بهزیستی استان، کارشناس مسئول CBR بهزیستی استان و کارشناسان همکار در سطح ستادی استان تشکیل می گردد.
- وظایف واحد اجرائی CBR استان عبارت است از:
۱. نظارت بر اجرای سیاست های ابلاغی بهزیستی کشور در خصوص انجام برنامه های مرتبط با CBR در شهرستانهای استان.
 ۲. برنامه ریزی جهت توزیع مناسب منابع مالی و انسانی در شهرستان های تحت پوشش برنامه
 ۳. گسترش و تعمیق ارتباطات درون بخشی و برون بخشی در سطح استان در جهت ارتقاء کمی و کیفی فرآیند خدمات CBR
 ۴. جمع آوری اطلاعات از پایگاه های CBR شهرستانی و تحلیل آن.